

Analiza i interpretacja tekstu literackiego: jak pisano o miłości? *Do trupa* Jana Andrzeja Morsztyna

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Jan Andrzej Morsztyn, *Do trupa*, [w:] tegoż, *275 wierszy*, Warszawa 1977.
- Źródło: Jadwiga Kotarska, *O barokowym wirydarzu*, [w:] *Lekcje czytania. Eksplikacje literackie. Część 1*, red. W. Dynak, A. W. Labuda, Warszawa 1991, s. 277–279.
- Źródło: Mateusz Salwa, *Metafizyczny manieryzm*, „Sztuka i Filozofia” 2004, nr 24, s. 218–219.

Analiza i interpretacja tekstu literackiego: jak pisano o miłości? *Do trupa* Jana Andrzeja Morsztyna

Ludolf Bakhuizen, *Rozbicie okrętów w czasie sztormu 1-3 marca 1694 r.*, ok. 1694

Źródło: Muzeum Narodowe w Warszawie, domena publiczna.

W tym materiale przećwiczymy umiejętność pisania prac pisemnych z języka polskiego. Podczas sprawdzianów i egzaminów największą trudność sprawia uczniowi podejmowanie samodzielnej analizy tekstu będącej podstawą do dalszej interpretacji. Podpowiadamy, na co warto zwrócić uwagę, by zrozumieć tekst literacki, a następnie napisać pracę argumentacyjną będącą próbą jego interpretacji.

Twoje cele

- Przeanalizujesz tekst literacki: *Do trupa* Jana Andrzeja Morsztyna, zwracając uwagę na właściwą ścieżkę analizy i interpretacji.
- Wskażesz podobieństwa i kontrasty między bohaterami *Do trupa*.
- Omówisz kompozycję utworu.

Przeczytaj

Hyacinthe Rigaud, *Hrabia Jan Andrzej Morsztyn z córką*, XVIII w.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Jan Andrzej Morsztyn (1621-1693) – poeta, polityk, dyplomata – uznawany jest za czołowego twórcę polskiego baroku. Jego liryka miłosna to przykład najwyższego kunsztu literackiego. Był poetą nurtu dworskiego, zainspirowanego renesansową poezją Francesco Petrarcki i dziełami Giambattisty Mariniego – twórcy marinizmu. Ten włoski poeta (1569-1625) wypracował charakterystyczny dla baroku model liryki, która zaskakiwała czytelnika oryginalnymi konceptami, szokującymi zestawieniami, wyszukanymi figurami retorycznymi i metaforami. Pomysłowość i precyzja formy stały się wyróżnikami dworskiej poezji miłosnej. Jan Andrzej Morsztyn realizując założenia marinizmu na gruncie polskim, osiągnął absolutne mistrzostwo. Większość utworów

opublikowana została dopiero po jego śmierci, a ich percepcja zmieniała się z upływem czasu. XIX wiecni teoretycy literatury zarzucali poecie emocjonalny chłód, natomiast krytycy XX wieku odkrywali w nim absolutnego wirtuoza słowa, a nawet protoplastę poezji lingwistycznej. Już w czasach baroku literackie eksperymenty Morsztyna budziły kontrowersje – jednym z takich utworów był napisany w roku 1646 sonet *Do trupa*. Podobno twórca miał nawet wątpliwości czy umieścić go w swoim najważniejszym zbiorze *Lutnia*. W wierszu tym odnajdujemy wszystkie motywy i środki literackie typowe dla nurtu poezji dworskiej, a założenie zaszokowania czytelnika zostało spełnione w sposób doskonały – może nazbyt doskonały dla współczesnych Morsztynowi odbiorców. Konwencja marinistyczna – wymagająca dla twórcy – stawiała wysokie wymagania także czytelnikom. Dla wielu z nich sonet *Do trupa* był – jak powiedzielibyśmy dzisiaj – zbyt awangardowy. Koncept Morsztyna znacząco odbiegał od tradycyjnego sposobu ujmowania tematu miłości w polskiej literaturze. Odwołanie do tematyki śmierci i przemijania nadało utworowi wymiar metafizyczny – w europejskiej literaturze baroku dworska poezja metafizyczna była wysoko cenionym, wysublimowanym nurtem.

Vanitas – martwa natura z trupa czaszką, autor nieznany, XIX w.

Źródło: Muzeum Narodowe w Warszawie, domena publiczna.

⌘ Jadwiga Kotarska

O barokowym wirydarzu

W piśmiennictwie polskim temat miłosny nie miał bogatej i długotrwałej tradycji. Nie był uprawiany w okresie średniowiecza i renesansu na taką skalę jak w literaturze zachodnioeuropejskiej. Pierwsze i skromne zwiastuny kultury dworskiej i dwornej wypowiedzi o kobiecie oraz miłości spotykamy w anonimowych erotykach żakowskich i w wierszu Słoty *O zachowaniu się przy stole*. Natomiast średniowiecze europejskie wykształciło nurt epiki i liryki dworskiej, w której wątek rycerski nierzadko spletał się z dziejami uczucia. W kulturze rycersko-dworskiej Zachodu miłość miała doniosłe znaczenie.

Poetycki wzór przeżywania miłosnego stworzyli trubadurzy prowansalscy sytuując kobietę (zameżną) – obiekt miłosnych westchnień i pragnień – na wysokim piedestale, u jej stóp zaś adoratora, gotowego spełnić każde życzenie pięknej i niedostępnej, poddać się nawet najcięższej próbie w myśl zasad miłości dwornej, nakazującej „kochać, cierpieć, milczeć”. Literaturze średniowiecznej (epice i liryce) następne stulecia zawdzięczają repertuar motywów,

sytuacji, schematów kompozycyjnych, formuł stylistycznych, obrazów natury, zwłaszcza ogrodu, wiosennej pory roku. Obrazy tworzyły tło i emocjonalny rezonans dla miłosnych uniesień. Niebagatelną rolę spełniła w tej mierze poczytna *Opowieść o Róży*, stanowiąca wysublimowaną alegorię z zaczarowanego ogrodu, w którym kochanek poszukuje pani swego serca ukrytej pod postacią królowej kwiatów. Naśladowcy liryki prowansalskiej i *Opowieści o Róży* aż po autorów renesansowych i barokowych romansów pastersko-sentymentalnych utrwalili twórczości konwencję „ogrodową”, która oprócz korzeni średniowiecznych miała także antyczne: mitologiczną wersję miłosnych ogrodów Wenery. Zaczarowany ogród z *Opowieści o Róży* i rajska sceneria ogrodów Wenery inspirowały poetów wielu pokoleń. Średniowieczna i antyczna literatura splotła miłosny temat z walką, zmaganiem się, ranami, zwycięstwem, klęską itp., co często uosabiał Kupidon, mitologiczny syn boga wojny i bogini miłości, uzbrojony w łuk i strzały miłości, którymi raził bóstwa i ludzi. brażeniom zatem miłosnych doznań służyła obok konwencji „ogrodowej” również konwencja „rycersko-wojenna” z wcale zasobnym obrazowaniem batalistycznym. Niejednokrotnie obie konwencje wzajemnie się przenikały.

Dziedzicem bogatej tradycji antycznej i średniowiecznej, zwłaszcza liryki prowansalskiej i jej włoskich kontynuacji, był Petrarca. Autor *Sonetów do Laury* stworzył język miłosny, poetycki wzór przeżywania miłości, który stał się dominujący w liryce europejskiej i zwany był petrarkizmem. Petrarca doznania miłosne sprzął nierozzerwalnie z psychiką, umysłowością i cielesnością człowieka. Miłość jest co prawda stanem, lecz kochający doznaje jej różnorodnych „działań”. Miłość kłuje, rani, pali, głaszcze, zachęca, wabi, odpycha, zwodzi, zatruwa, pęta, oczarowuje itd. W warstwie językowo-stylistycznej przejawia się to akcentowaniem tych środków wyrazu artystycznego, które obrazowały dynamiczną zmienność myśli i przeżyć, paradoksalną naturę miłości, która jest „wesołą

troską”, „słodkim cierpieniem”, „rozkoszną udręką”, „najmilszymi sidłami”. Petrarka i jego liczni naśladowcy wywierali przez kilka wieków przemożny wpływ na poezję miłosną. Reprodukowany wielokrotnie w niezliczonych wariantach wzór wywołał literacką opozycję: nurt parodystyczny, w którym miejsce subtelnych przeżyć wykwintnych kochanków, heroiczych zmagają zajmują realistyczne, wręcz trywialne przygody pospolitych postaci, a rubaszny język stanowi karykaturę przesadnie wysublimowanego języka poetyckiego. Przed dojrzałym barokiem staropolska poezja miłosna nie osiągnęła takiej wielogłosowości wypowiedzi jak zachodnioeuropejska. Bogatą, wielonurtową tradycję liryki miłosnej francusko-włoskiej i antycznej przeszczepiają na grunt polski (nie bez udziału swych poprzedników renesansowych, zwłaszcza Jana Kochanowskiego) poeci barokowi: Daniel Naborowski, Zbigniew Morsztyn, a przede wszystkim najwybitniejszy z nich Jan Andrzej Morsztyn. Poezja miłosna rychło osiągnęła znaczny stopień uniwersalności, której przejawem były: niezmiennosc sytuacji lirycznych, typizacja partnerów gry miłosnej, kanoniczny zasób motywów i środków wyrazu artystycznego. Znajomość konwencji przez obie strony – autora i odbiorcę – pozwalała na porozumienie się, na grę intelektualną, naśladowanie i odrzucanie ustalonych schematów poetyckich, na ich rekonstrukcję i odświeżanie dokonywane drogą pomysłowych przeobrażeń skostniałych formuł. Celem tych zabiegów było bogacenie doznań estetycznych, zadziwianie, a nawet szokowanie czytelnika.

Źródło: Jadwiga Kotarska, *O barokowym wirydarzu*, [w:] *Lekcje czytania. Eksplicacje literackie. Część 1*, red. W. Dynak, A. W. Labuda, Warszawa 1991, s. 277–279.

[Pokaż więcej](#)

Słownik

hiperbola

(hiperbolizacja, wyolbrzymienie) – środek stylistyczny, rodzajem przenośni, w której dana rzecz jest celowo opisywana w sposób wyolbrzymiony. Służy wywołaniu odpowiedniego

nastroju i nadaniu opisowi odpowiedniego wydźwięku

metafora

(gr. *metaphorá* – przeniesienie znaczenia, przonośnia) figura stylistyczna występująca zwykle w poezji, oparta na skojarzeniu dwóch zjawisk i przeniesieniu nazwy jednego zjawiska na drugie

vanitas

(z łac. marność) – pojęcie wywodzące się z biblijnej Księgi Koheleta (*Vanitas vanitatum et omnia vanitas – Marność nad marnościami i wszystko marność*). Motyw marności widoczny jest w malarstwie i literaturze epoki średniowiecza i baroku

Mapa myśli

Polecenie 1

Poszukaj analogii między zmarłym a zakochanym. Uzupełnij mapę myśli zgodnie z podanym wzorem.

Polecenie 2

Przygotuj drugą mapę myśli, w której opiszysz kontrast między zakochanym a trupem widocznym w strofie III i IV.

Sprawdź się

Tekst do ćwiczeń

” Jan Andrzej Morsztyn

Do trupa

Leżysz zabity i jam też zabity,
Ty – strzałą śmierci, ja – strzałą miłości,
Ty krwie, ja w sobie nie mam rumianości,
Ty jawne świece, ja mam płomień skryty,

Tyś na twarz suknem żałobnym nakryty,
Jam zawarł zmysły w okropnej ciemności,
Ty masz związane ręce, ja wolności
Zbywszy mam rozum łańcuchem powity.

Ty jednak milczysz, a mój język kwili,
Ty nic nie czujesz, ja cierpię ból srodze,
Tyś jak lód, a jam w piekielnej sreżodze.

Ty się rozsypiesz prochem w małej chwili,
Ja się nie mogę, stawszy się żywiołem
Wiecznym mych ogniów, rozsypać popiołem.

Źródło: Jan Andrzej Morsztyn, *Do trupa*, [w:] tegoż, *275 wierszy*, Warszawa 1977.

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 2

Wyjaśnij, czemu służy wprowadzenie adresata wypowiedzi lirycznej.

Ćwiczenie 3

Opisz w kilku zdaniach kompozycję utworu *Do trupa*.

Ćwiczenie 4

Uzupełnij tabelę. Wpisz sformułowania dotyczące postaci ukazanych w sonecie *Do trupa*: „Ja i Ty”.

Ćwiczenie 5

Podaj przykłady różnych środków stylistycznych zastosowanych w utworze i określ ich funkcje.

Ćwiczenie 6

Wyjaśnij, na czym polega paradoks w tekście Jana Andrzeja Morsztyna. Przywołaj odpowiedni cytat.

Ćwiczenie 7

Ćwiczenie 8

Opisz w czterech zdaniach wymowę sonetu *Do trupa*.

Dla nauczyciela

Autor: Joanna Oparek

Przedmiot: Język polski

Temat: Analiza i interpretacja tekstu literackiego: jak pisano o miłości? *Do trupa* Jana Andrzeja Morsztyna

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);

3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielankę, balladę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

IV. Samokształcenie.

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Lektura obowiązkowa

13) wybrane wiersze następujących poetów: Daniel Naborowski, Jan Andrzej Morsztyn, Mikołaj Sęp-Szarzyński;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe.

Cele lekcji. Uczeń:

- przeanalizuje tekst literacki: *Do trupa* Jana Andrzeja Morsztyna, zwracając uwagę na właściwą ścieżkę analizy i interpretacji;
- wskaże podobieństwa i kontrasty między bohaterami *Do trupa*;
- omówi kompozycję utworu.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- z użyciem e-podręcznika;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- e-podręcznik;
- tablica interaktywna lub rzutnik;
- komputery z dostępem do internetu dla uczniów.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel inicjuje rozmowę na temat motywu *vanitas* w kulturze baroku.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel prezentuje uczniom malarskie dzieła mistrzów baroku i omawia symbolikę wanitatywną. Rozwija również temat znaczenia kwestii metafizycznych w kulturze baroku.
2. Uczniowie zapoznają się z tekstami w sekcji „Przeczytaj”, a następnie rozważają następujące problemy:
 - źródła manieryzmu w sztuce;
 - metafizyczny lęk jako kondycja człowieka epoki baroku;
 - tradycja literacka tematu miłości w piśmiennictwie polskim.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel prosi wybraną osobę o głośne odczytanie sonetu *Do trupa*. Następnie uczniowie zapoznają się z częścią „Czytaj dalej”, zawierającą model analizy i interpretacji sonetu.
2. Uczniowie przechodzą do sekcji „Mapa myśli”, dobierają się w pary i wykonują polecenia 1 i 2. Wybrane osoby prezentują odpowiedzi, a nauczyciel ocenia i komentuje.
3. Uczniowie zostają podzieleni na 3 grupy. Każdy zespół rozwiązuje wszystkie ćwiczenia zawarte w sekcji „Sprawdź się” związane z sonetem Jana Andrzeja Morsztyna. Następnie, aby uzasadnić poprawność rozwiązań, omawiają je na forum klasy. Po wyznaczonym czasie następuje wspólne omówienie wszystkich rozwiązań.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel prosi chętnego ucznia o podsumowanie: przedstawienie kolejnych kroków analizy i interpretacji utworu, które pozwoliły na określenie wymowy utworu.
2. Prowadzący zajęcia stawia wybranej osobie pytanie podsumowujące: Na czym polega wyjątkowość omawianego utworu? Inni uczniowie uzupełniają wypowiedź, a nauczyciel komentuje, odwołując się do kontekstu krytyczno-literackiego.
3. Nauczyciel ponownie odczytuje temat lekcji i inicjuje krótką rozmowę na temat spełnienia kryteriów sukcesu.

Praca domowa:

1. Dlaczego ludzie cierpią z powodu miłości? Napisz rozprawkę, w której rozważysz to pytanie, odwołując się do sonetu *Do trupa*.

Materiały pomocnicze:

- Jadwiga Kotarska, *O barokowym wirydarzu*, [w:] *Lekcje czytania. Eksplikacje literackie. Część 1*, red. W. Dynak, A. W. Labuda, Warszawa 1991.
- *Wybór poezji*, oprac. Wiktor Weintraub, Wrocław 1988.

Wskazówki metodyczne

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Mapa myśli” do podsumowania lekcji.